

yüzyüncü yelında ayır ruh ve heyecanla

II. MAARİF KONGRESİ BİLDİRİLER

SOSYAL BİLİMLER

I. CİLT

13 - 18 TEMMUZ 2021

ANKARA

www.maarifkongresi.com

www.turkegitimsen.org.tr

BİREYSEL AÇIDAN DİNİN ÖZBENLİK GELİŞİMİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF RELIGION ON THE DEVELOPMENT OF SELF-PERSONALITY

Dr. İlyas PÜR¹

Özet

Hayatı anlamlandırma ve bireyin kendisini o hayatta bir yere yerleştirme biçimi olarak bir görev üstlenen din, özbenlik ve kişilik gelişimine önemli katkı sağlayan unsurlardan birisidir. Bireyin yaşamında dinsel açıdan bir yoksunluk bulunduğunda bu durum bireyin kişiliğinin henüz gelişip olgunlaşmamış olmasına bir sebep olarak gösterilebilir. Zira din, bireyin yaşamına değer veren ve anlam katan, ona umut ve güven vaad eden, zor zamanlarda onu teselli eden temel bir fonksiyona sahiptir. Aynı zamanda din, bireye yönelik olduğundan onun özbenlik gelişimine olumlu katkı sağlar. Çünkü din varoluşsal soruların cevabını verdiği için insanın birey olarak kendisini değerlendirmesine olanak tanır. Günümüz dünyasında değişen toplumsal koşullara rağmen dinin ister dolaylı isterse de doğrudan olsun bireysel yaşamın tamamını etkilediği bilinmektedir. Zira ergenlik döneminde bireyler arası ilişkiler çok yönlü ve içten olduğundan dinin de bu ilişkilerdeki etkisi azımsanmayacak ölçüdedir. Çünkü gençlerdeki, hayatın anlamı, evrendeki konumunun belirlenmesi ve kimliğin tanımlanması gibi birçok zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan ihtiyaçlarının varlığı onları dine yöneltmektedir. Allah inancı, özbenlik gelişiminde temel bir faktördür. Çünkü birey bu inanç sayesinde kendi varlığını emniyet altına alma, korunma, güvenme, sığınma, sevme ve sevilme gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İnsan kendi değerinin farkında olmak için bir şeye inanmak durumundadır. Zira birey kendisinden daha üstün bir varlığa inandığı takdirde hayatına anlam katar. Birey kendisini değerlendirirken hem kendi içsel gözlemleriyle hem de başkalarının gözlemleriyle birlikte ele alır ve bu yolla kendini tanır. Kendini tanıyan birey de yaratıcı ve üstün bir varlığa yönelir ve bu yolla kendi özbenliğinin farkına varır. Özbenliğinin farkında olan birey cesaret kazanır ve saygı duygusu geliştirir. Nihayetinde bu bildirinin amacı, bireysel açıdan dinin özbenlik gelişimini nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu amaçla bu çalışma din eğitimi, psikoloji, felsefe gibi bilim dallarına katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birey, Din, Özbenlik

¹ Milli Eğitim Bakanlığı (Öğretmen), ilyasgur@hotmail.com, 05353088396

Abstract

Religion, which plays a role as a way of making sense of life and placing oneself somewhere in that life, is one of the factors that contribute to the development of self and personality. When there is a religious deprivation in the life of the individual, this situation can be shown as a reason why the personality of the individual has not yet developed and matured. Because religion has a basic function that values and adds meaning to the life of the individual, promises him hope and confidence, and comforts him in difficult times. At the same time, since religion is for the individual, it contributes positively to his self-development. Because religion gives the answer to existential questions, it allows people to evaluate themselves as an individual. Despite the changing social conditions in today's world, it is known that religion affects the whole of individual life, whether indirectly or directly. Because the interpersonal relations in adolescence are multifaceted and sincere, the influence of religion in these relations is not to be underestimated. Because the existence of many mental, emotional and social needs in young people, such as the meaning of life, the determination of their position in the universe and the definition of identity, lead them to religion. Belief in God is a fundamental factor in self-development. Because, thanks to this belief, the individual meets his emotional needs such as securing his own existence, protection, trust, shelter, love and being loved. Man has to believe in something in order to be aware of his own worth. Because if an individual believes in a higher being than himself, he adds meaning to his life. While evaluating himself, the individual deals with both his own internal observations and the observations of others, and in this way he gets to know himself. The individual who knows himself turns towards a creative and superior being and in this way becomes aware of his own self. The individual who is aware of his or her self gains courage and develops a sense of respect. Ultimately, the aim of this paper is to reveal how religion affects the development of the self from an individual point of view. For this purpose, this study is important in terms of contributing to disciplines such as religious education, psychology and philosophy.

Keywords: Individual, Religion, The Self

Giriş

İnsan yapısı gereği değerli bir varlıktır. İnsanın kendisine verilen bu değeri koruması, ruhundan bir ruh taşıdığı ilahî bir varlık olan yaratıcısı ile ilişkisini sürdürmesine bağlıdır. Kendi özbenliğini tanıyan ve keşfeden insan, yaratıcısını bilip sevmekte ve sonucunda da evrenle bir bütün haline gelerek kemâl noktasına ulaşmaktadır. Çünkü varlık bağlamında düşünüldüğünde biri ilahî varlık diğeri ise beşeri varlık olan iki ben, sürekli bir bağ halinde birbirlerinden haberdar ve birbirlerine doğru bir med-cezir halinde bulunurlar (Kılıç, 2000: 15). Bu anlamda özbenlik din ilişkisinde, bilhassa bireyselleşme bağlamında dinin

etkisine vurguda bulunan Jung'a göre "ego" bilincin merkezi olurken "kendilik" ise bütünleşmenin merkezi olup bütünlüğe erişebilmemiz için kendimizi bütün yönleriyle tanımalı ve benimsememiz gerekmektedir. Bireyselleşme adı verilen bu basamağa olgunlaşarak ve çaba sarfederek ulaşılabilir (Fordham, 1996: 78). Zira insanın evrendeki yeri, onu sonsuz olarak kozmosun ötesine taşıyan ruhsal seyahati içinde bir başlangıç oluşturmaktadır. İmanı, sonsuz olanı kavramaktır biçiminde tanımlayan Max Müller ve Blaise Pascal gibi filozofların bulunduğu gibi sonlu olanı kavramaktır biçiminde tanımlayanlar da vardır. Buna göre insanın sonsuz olanı kavraması aynı zamanda kendini kavraması anlamına da gelmektedir (Köse, 2000: 215). Zira ilk etapta insanın kendisine verdiği değeri diğer bir ifadeyle mevcut olan özbenliğini muhafaza etmek Tanrısal bir kılavuzluk için gerekli bir ihtiyaçtır.

Din-özbenlik ilişkisi ile ilgili olarak bireyselleşme bağlamında dinin fonksiyonuna vurgu yapan Jung'un kendi deyimiyle bireyselleşme süreci, Tanrı arketipi ile bütünleşmeye yönelik bir süreç olup Tanrı ile özbenlik arketipi birbirinden ayrılamazlar (Kısa, 2005: 63-64). Din, insana yaratılanlara ve yaradana sevgi kavramını vurgularken esasında bir noktada özbenliğe ulaşma aşkını ve sevgisini de vurgulamaktadır. Kişi diğer insanların özbenliklerine sevgi ve saygı gösterirse kendi özbenliği içinde sevgi ve saygıyı elde eder. Bu itibarla tüm bireylerin birbirlerine sevgi ve saygı duymasının sonucunda herkesin özbenliği diğer bireylerin sevgi ve saygısı ile bütünleşir (Fromm, 1995: 134). Dini bütün olan bir kişi, kendisine ve diğer insanlara karşı sevgi ve saygı ile birlikte tarifi imkansız coşku ve hayranlık besler. Hakikatte bireyin kendisini sevmesi ile beraber diğer bireyleri de sevebileceğini ve başkalarını sevdiği içinde kendisini sevdiğini söylemek gerekir. Bu nedenle burada çift taraflı bir etkileşim bulunmaktadır.

1. Dinin Tanımı

Bilindiği gibi akademisyenlerin üzerinde görüş birliğine vardıkları bir din tanımı henüz yoktur. Zira din kavramı çok farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yapılacak bir din tanımının farklı dinleri kapsadığını düşündüğümüzde böyle bir tanım ortaya koymak oldukça zor görünmektedir. Çünkü Hinduizm gibi belli bir kurucusu olmayan veya Budizm gibi yüce Tanrı inancı bulunmayan dinler de vardır. Bununla beraber monoteist dinler bile kendi içerisinde farklılaşan tek Tanrı anlayışlarına sahiptir (Yapıcı, 2013, s. 7). Bu sebeple dini tanımlamanın güçlüğünün çok farklı bakış açılarını ortaya çıkardığını söylemek gerekir. Ancak Willaime (1995) dinin "ne"liği üzerinde yapılan açıklamaları; özsel, işlevsel ve hem özsel hem de işlevsel olmak üzere üç grupta ele alır.

Dini ilahi varlık, kudret, inanç veya ibadetler gibi değerlendiren görüşler genellikle dinin özsel tanımı bünyesinde ele alınabilir. Argyle ve Beit-Hallahmi'nin (1975: 1) dini, "insanüstü veya ilahî bir güce yönelik inançların, dinî ibadetlerin ve diğer ayinlerin oluşturduğu

bir sistem” olarak tanımlaması bu açıdan ele alınabilir. Bu açıklamaya benzer olarak Moreira ve Almeida ise dini, “*kutsalla veya aşkın (transandantal) olan güçle ilişkileri kolaylaştıran inançlar, ibadetler ve sembollerle organize edilmiş bir sistem*” olarak tanımlamaktadırlar (akt. Kimter, 2008). Buradaki durum dinin özünün ne olduğu hususuna dikkat çekmektedir. Zira Chevalier’in (1993: 21), “*din, insanla yüce kudret arasında yaşanılmış ve düşünülmüş bir ilişkiler sistemidir*” biçiminde yaptığı tanım da dinin özüne işaret etmektedir.

İşlevselci tanım ise dinin hem bireysel hem de toplumsal hayatta yerine getirdiği işlevlere önem verir. Dinin işlevleri ise hem bireysel hem de sosyal olmak üzere iki kategorilidir. Genellikle din psikologları dinin bireysel önemi üzerinde dururken; sosyologlar dinin toplumsal önemine vurgu yaparlar. Fakat burada bireysellik ile sosyalliğin birbirleriyle geliştiği düşünülmemelidir (Yapıcı, 2013: 11). Dini sosyal bir müessese veya bir takım inanç ve uygulamaları kapsayan bir kurum olmaktan ziyade bireysel tecrübeye vurgu yaparak açıklayan Batson ve Ventis (1982: 8) işlevsel bir din tanımı ortaya çıkarmışlardır. Zira bu düşünürlere göre din, “*kendimizin ve diğer insanların bir gün öleceğini anlamamız sebebiyle karşı karşıya kaldığımız sorunları çözebilmek için yaptığımız her şeydir.*” Bunlardan başka sosyo-psikolojik yönden bir din tanımı yapan Fromm (1993: 45) ise dini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Bir grubun bireyleri tarafından ortaklaşa kabul edilen, grup üyeleri tarafından paylaşılan, onlara kendilerini adayabilecekleri hedefler sunan bir davranış ve düşünce sistemi*” dir. Buradan bir sonuca gidersek, dinin kesin olarak tanımlanması meselesi bir hayli zor görünmektedir. Ancak din belli sınıflamalara gidilerek tanımlanabilir. Bu itibarla, din faktörü bir açıdan özsel, işlevsel ve hem özsel hem de işlevsel yönüyle değerlendirilirken; bir başka yönüyle de bireysel, sosyal ve psiko-sosyal açıdan ele alınabilir.

2. Dindarlık Kavramı

Dindarlık kavramı pekçok araştırmalarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda inançlar, ibadetler, tutumlar, davranışlar, bilinç ve kişilik ön plana çıkarılarak tanımlama yapılmaktadır. Ayrıca geleneksel, kurumsal ve formel dinsel yaşayışlara da dindarlık denilmektedir. Buna ilaveten kiliseye veya camiye devam etme, dua ve dine önem verme gibi kutsalın bizzat dışta yaşanması da dindarlık kapsamında değerlendirilebilir (Yapıcı, 2013: 21). İnsan ile Yüce varlık arasındaki içsel bağlantıyı “*inanç*”, bu bağlantı kapsamında oluşan ilişkiler bütünü “*din*” bunların bireysel yaşama yansımaları ise “*dindarlık*” olarak tanımlamak gerekir (Onay, 2004: 17). Bu açıdan bakıldığında dinin bir tarafında sonsuz varlık veya Tanrı, diğer tarafında ise sonlu varlık veya insan bulunmaktadır. Bu tür bir açıklama dindarlık faktörünü, beşeri varlığın ilahî varlıkla olan ilişkisine ve bu ilişkinin ortaya çıkmasına bağlamaktadır (Yapıcı, 2013: 23). Dindarlık, bir bireyin ait olduğu dine ait bilgiler, inançlar ve faaliyetlerde meşgul olma seviyesi biçiminde tanımlanabilir. Ayrıca dindarlık, bireyin inanıp bağlandığı din kapsamında da ele alınabilir. Bununla birlikte dindarlığın çok boyutlu olduğunu ileri süren araştırmalar da mevcuttur. Buna göre dindarlık,

duygu, inanç, ibadet, bilgi ve etki olmak üzere beş boyutta değerlendirilmektedir (Yapıcı, 2013: 24-25). Dindarlığı iki boyutlu olarak ele alan James *kurumsallaşmış dindarlık* ve *bireysel dindarlık* kavramlarını kullanır. Ona göre kurumsallaşmış dindarlık törenlerde, ayinlerde ve din adamlarının düzenlediği çeşitli organizasyonlarda veya dindarlığın pratik boyutlarında ortaya çıkarken; bireysel dindarlıkta ise duygu ve tecrübe öne çıkmaktadır (akt. Kınter, 2008). Dindarlık, bir taraftan sosyo-kültürel yapıdan etkilenirken, bir taraftan da sosyo-kültürel yapıyı etkileyerek karşılıklı bir ilişki biçiminde ortaya çıkmaktadır (Zuckerman, 2006).

3. Özbenlik

Özbenlik ve kişilik kavramları arasında hem yapı hem de gelişme açısından kesin bir sınır çizmek oldukça güç görünmektedir. Ancak özbenlik ve kişilik kavramları birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Özbenlik, kişiliğin bir alt bölümü olarak değerlendirilir ve kişilikten farklı özellikler gösterir. Özbenlik, bireyin kendi kişiliğine yönelik kanaatlerin toplamı ve bireyin kendisini tanıma ve değerlendirme şeklidir. En genel anlamı ile özbenlik, bireyin kendisini diğer herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak görmesi ve bunun bilincinde olması ve bu biçimde bilincinde olunan tümel bir varlık olarak tanımlanabilir (Kınter, 2008: 2). Bireyin kendisini tanıma ve değerlendirme biçimi olarak tanımlanan ve kişiliğin dışı yansıyan subjektif tarafını oluşturan özbenlik kavramı bireyin davranışlarını önemli oranda etkileyen ve aynı zamanda belirleyen psiko-dinamik bir yapıdır (Hökelekli, 1993: 241). Yine buna benzer olarak özbenlik, kişinin kendi kimliği, değer yargıları ve hedeflerine yönelik kanılarının dinamik bir örüntüsü ve bireyin kendisi hakkında kavrayabildiği duygularının ve görüşlerinin bütünüdür (Kınter, 2008: 3). Özbenlik, kişinin kim ve neyim? Ne yapabilirim? Değer yargılarım nedir? Hayattan ne bekliyorum? Arzu ve isteklerim nelerdir? Sorularına verdiği cevapların bir anlatımı ve kişiliğinin bilinçli bir kısmıdır (Yanbaşı, 1990: 254-255). Bu açıdan bakıldığında özbenlik, bireyin kendisine yönelik olarak söyleyebileceği ve kendisi hakkında sahip olduğu inançların dinamik ve karmaşık bir yapısıdır (Mehmedoğlu, 1999: 46). Çok boyutlu ve çok yönlü olan özbenlik kavramı alt benliklere ayrılmaktadır. Bunlar kişinin kendisini tanımlama ve anlaşılma kullanmış olduğu öznel ve bilişsel kimliklerdir (Güngör, 1998: 81). Bu itibarla özbenlik bireyin kendi geleceğine yön vermede ve çevre ile olan iletişimini güçlendirmede son derece etkili bir faktördür (Kınter, 2008: 4). Freud, özbenlik konusunu id, ego ve süperego biçiminde yapısal olarak üç kategoride sınıflandırarak psikolojiye önemli bir katkıda bulunmuştur. Psikanalitik görüşe göre karmaşık bir yapı olan özbenlik yerine “ego” nun kullanıldığını belirtmeliyiz (Ersanlı, 1996: 8; Bacanlı, 2005: 6).

Tasavvuf ve Kur’an-ı Kerimde de özbenlik kavramı doğrudan geçmemekle birlikte bunun yerine ‘nefs’ kavramı kullanılmaktadır. Burada ‘nefs’ kavramının çoğu kez beşeri varlıklar için kullanılmış olmasına rağmen az da olsa Allah ve putperest Tanrılar ve cinler için de

kullanıldığı görülmektedir (Kimter, 2008: 10). Kur'an-ı Kerimde 'nefs' kavramı insan için kullanıldığında onun akıl, ruh, kalb, kötülüğü emreden cevher ve beden birleşimi olan bütünlüğü anlamlarına gelmektedir (Açıkel, 1998: 188).

4. Din ve Özbenlik

İnsan yaratıcı gücünü ortaya çıkarmak ve kendi değerinin bilincinde olmak için bir şeye inanmak zorundadır. Çünkü bir kişi kendisinden daha üstün ve daha yüce bir varlığın bir parçası olduğunun idrakine vardığı zaman hayatı ve yaşamı daha da anlam kazanacaktır. Bu nedenle çok üstün derecede örgütlenmiş bulunan bir dinsel inanca sahip olan kişiler güçlü bir özbenlik yapısına sahip olmaktadır. Bu bireyler, kişiliklerinin zayıf ve güçlü yönlerinin farkındadırlar ve bunu kabullenirler (Hökelekli, 1993: 188). Allah'a iman insanın varlık alemini anlamlandırmada ve bu alemde yerini ve konumunu belirlemede önemli bir etkidir (Tillich, 2000: 78-79; Allport, 2006: 124). Kur'an-ı Kerime göre insan yaratılışı ve evrendeki konumu sebebiyle değerli bir varlıktır. İnsanlar yaratılışı gereği şerefli olma bakımından eşit haklara sahiptirler. Bu hususta cins, renk, ırk, erkek veya kadın, zayıf veya güçlü ayrımı yapılmamaktadır. Bu nedenle özbenliğin dinsel bir değer olduğunu belirtmek mümkündür. Zira Kur'an açısından bakıldığında yaratılmışların en üstünü ve en şerefli olarak insan, bunun farkındadır ve Allah'ın yaratıcı sıfatıyla kendisine sunduğu değeri yaratılan bir kul olarak onaylamaktadır (Kimter, 2008: 102). Dini bütün bir birey kendisine ve evrendeki olup biten her şeye karşı tarifi mümkün olmayan bir sevgi ve coşku ile hayranlık besleyen bir kişidir. Hakikatte insanın kendisini sevmesi ile birlikte sevdiği varlık için de kendisini sevebildiğini söyleme imkanı vardır. Çünkü burada çift taraflı bir etkileşim bulunmaktadır. Din, bireye başkalarını sevebilmeyi tavsiye ederken aynı zamanda bireyin kendisini de sevmesini ve kendisine saygı duymasını tavsiye etmektedir. Din böylece özbenlik saygısının gelişimine katkı sağlamış olmaktadır. Ayrıca dinsel bir inanca sahip olan bireylerde din, güven duygusu kazandırarak özbenlik gelişimine katkıda bulunmaktadır. Erickson, dinin insanın temel güvensizliğinin üstesinden geldiğini savunarak toplumda yerini almış bir kurum olduğunu ifade eder (Hökelekli, 1993: 114). Bu itibarla dinsel inançlar gündelik olaylar ve durumlar ile ilgili yaşantılara ve hayatın planlarına güven vermek suretiyle kişinin kendisine güven duymasını kuvvetlendirirler.

Özbenlik gelişiminde dinin açıklama, anlam verme, kimlik kazanma ve olaylarla başa çıkma çerçevesinde pozitif katkıları bulunmaktadır (Yıldız, 2006: 117). Din bir anlam sistemi olarak insanlara dünyayı anlamada yardımcı olduğu gibi, onların bir takım olaylara yönelik çıkarımlarda bulunmalarına ve bu olayları kontrol altında tutma duygusu kazandırarak özbenlik saygısını muhafaza etmelerine katkı sağlamaktadır (Pargament, 1997: 48). Din ayrıca insan hayatı ile ilgili olarak geleceğe yönelik bilgiler vermektedir. Yaşamın belirsizliklerini kuşatan bu bilgiler, bireyin kendisine güvenmesini sağlamakta ve karşılaşılan sorunlarla mücadele gücünü artırmaktadır (Kula, 2002: 241-242). Dinsel inançlar aynı

zamanda toplumsal kimlik aracılığı ile özbenlik saygısını güçlendirmede önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Birçok insan için din, kimliğin oluşumu için önemli bir yapı taşıdır (Kimter, 2008: 110).

Din, bireye evrende Tanrı ile diğer varlıklar arasında bir konum belirler ve değer biçer. Din bireye özgürlük kazandırarak özgürlüğüne saygı duyulmasını ve özbenliğini artırılması noktasında önemli bir fonksiyon icra eder. Din ayrıca insanlardaki kibir ve değersizlik duygularını dengede tutar. Bununla birlikte dua ve ibadetler de bireylerdeki özbenlik saygısının artırılmasında önemli bir rol oynar (Kimter, 2008: 111). Yine dua, bireye umut, güven ve huzur vererek bireyin manevi ve zihinsel güçlerini daha iyi kullanmasına ve endişe, korku gibi bireyi olumsuz yönde etkileyen faktörlerin bertaraf edilmesine olanak tanır ve özbenlik saygısının artırılmasını sağlar. İbadetler ise dünya hayatının zorluklarından insanı kurtarır. İbadetler ayrıca insan ruhunun arınmasına olanak tanıyarak iradeyi güçlendirir ve ahlâken insanın yükselmesine vesile olur (Kimter, 2008: 112).

Forst ve Healy, 204 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada dinsel inanç ile özbenlik saygısı arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir (Jones ve ark. 1996).

Bagley ve Mallick'in 410'u halk, 494'ü de katolik okullarında öğrenim gören toplam 904 ergen birey üzerinde yaptıkları çalışmada, dinsel bağlılık ve ibadetlere devamlılıkla özbenlik saygısı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur (Bagley ve Mallick, 1997).

Ellison (1992) tarafından yapılan bir çalışmada da dindarlık seviyeleri yüksek olan ve dinsel değerleri içselleştiren bireylerin özbenlik saygılarının ve kendilerine olan güvenlerinin yükseldiği bulunmuştur. Hayta (2002) ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada, namaz ibadetinin kişiliği pozitif yönde etkilediği, kişinin ahlâki davranışlarını güçlendirdiği ve özbenlik saygı seviyesinin yükseldiğini bulgulamıştır.

Şahin'in (2005) ergen bireyler üzerinde yaptığı çalışmada ise hem dindarlığın inanç, davranış ve bilgi boyutları ile hem de genel dindarlık ile özbenlik saygısı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sözü edilen çalışmada özbenlik saygısını ifade eden tek faktörün davranış boyutu olduğu, diğer bir ifade ile özbenlik saygısı üzerinde en önemli unsurun davranış olduğu bulunmuştur.

İçe dönük ve dışa dönük dindarlık eğilimlerinin yanı sıra Tanrı tasavvurunun özbenlik üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu da araştırılmıştır. Bu anlamda yapılan bir takım araştırmalar sonucunda seven ve koruyan bir Tanrı algısına sahip olan bireylerin cezalandırıcı ve otoriter bir Tanrı algısına sahip olan bireylere göre daha fazla özbenlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle şefkatli ve seven bir Tanrı algısı ile özbenlik saygısı arasında pozitif bir ilişki bulunurken; korkutan ve cezalandırıcı bir Tanrı algısı ile özbenlik saygısı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir (Kimter, 2008: 118).

Bireye kendisini anlamayı, olumlu veya olumsuz taraflarını tanıyıp bilmesini öğreten ibadetler, bireyin mütevazı bir kişiliğe sahip olmasını, içtenlikle ilahi olanın farkında olmasını ve bireyin kendi sınırlarının bilincinde olmasını sağlayarak özbenlik bilincini artırır (Hayta, 2002: 118). Kişinin kendisi ve yakın çevresi ile ve alemdeki diğer bütün varlıklarla huzur ve güven içerisinde yaşamasına yardımcı olan fiillerin tümünü Kur'an 'salih amel' terimi ile adlandırmıştır. Daha geniş anlamda 'salih amel' terimiyle ifade edilen ibadetler, bireyin kendisine yönelik algılamalarına yardımcı olacağı gibi kendi dışında olan yaratılmışlara da aynı davranışları yaptıklarından ve Tanrı'ya yöneldiklerinden ötürü sevgi ve merhamet duymayı sağlar. Ayrıca toplu olarak kılınan namazlar, diğer bireylerle olan iletişimi güçlendirerek, diğer insanlara karşı sevgi ve saygıyı geliştirerek hem kendisini ve hem de başkalarını sevmeyi ve saymayı öğretir. Ayrıca namazlar hoşgörüyü de artırarak özbenlik saygısını yükseltir (Kımtır, 2008: 113).

Sonuç

Neticede, doğuştan güçlü yeteneklerle dünyaya gelen insan, mükemmel bir biçimde ve hiçbir modele ihtiyaç duymadan biyolojik, fiziksel, ruh ve akıl gibi maddi ve manevi ayrıcalıklara sahiptir. İnsanın ilk etapta konumunu ve değerini muhafaza etmesi ve özünde bulunan çekirdeği ortaya çıkarması ve yaratıcısını anlama ve bilme üzerine planlanmış olan fitratına uygun bir açılım yapmasıyla mümkündür. Bu durumun tersi söz konusu olduğunda insan özbenliğine olan saygısını kaybetmesine neden olur. Kur'an'ın ifadesi ile insan aşağıların aşağısına inmesine sebep olur. Diğer bir ifadeyle, 'ben' Tanrı ile ilişkisini keserse hiçliğe mahkum olur. Fakat Tanrı ile bağ kuran 'ben' değil dünyaya evrene bile sığmaz. Cümle alemleri coşku ve sevgi ile kucaklar.

Kaynakça

- Açıkel, Y. (1998). 'Nefsini Bilen Rabbini Bilir, Hadis mi? Kelam-ı Kibar mı?', S. D. Ü. İ. F. D. S. 5. Isparta.
- Allport, G. W. (2006). *Olmaktan Oluşa*. Bilal Sambur (Çev.). Ankara: Katkı Yayınları.
- Argyle, M. & Beit-Hallahmi, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. London & Boston: Rutledge & Kegan Paul.
- Bacanlı, F. (2005). 'Psikolojik Danışman Adaylarının Benlik ve Mesleki Benlik Kavramları Arasındaki Bağdaşımın İncelenmesi: Uzunlamasına Bir Araştırma', *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 5, S. 2.
- Bagley, C. & Mallick, K. (1997). 'Self-Esteem and Religiosity: Comparison of 13 to-15- Year Old Students in Catholic And Public Junior High Schools' *Canadian Journal of Education/ Revue Canadienne de l' Education*, 22(1), pp. 89-92.
- Batson, D. C. & Ventis, L. W. (1982). *The Religious Experience: A Social Psychological Perspective*. Oxford: Oxford University Presses.
- Chevalier, J. (1993). Din fenomeni. M. Aydın (Der ve Çev.) *Din Fenomeni içinde* (ss. 3-48). Konya Tekin Kitabevi.
- Ellison, C. G. (1992). 'Are Religious People Nice People? Evidence From The National Survey of Black Americans', *Social Forces*, 71(2), pp. 411-430.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin Gelişimi ve Görevleri*. Samsun: Eser Ofset.
- Fordham, F. (1996). *Jung Psikolojisi*. A. Yalçın (Çev.) İstanbul: Say Dağıtım.
- Fromm, E. (1993). *Psikanaliz ve Din* (Çev. A. Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Özgürlükten Kaçış*. S. Budak (Çev.). 3. Baskı, Ankara: Öteki Yayınevi4
- Güngör, D. (1998). 'Benlik Karmaşıklığı'. *Türk Psikoloji Yazıları*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, C. 1, S. 1. ss. 81-92.
- Hayta, A. (2002). İbadetler ve Ruh Sağlığı. H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi içinde* (ss. 117-152). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV. Yayınları.

- Jones, S. & Francis, L. J. (1996). 'Religiosity and Self-Esteem During Childhood and Adolescence' In *Research in Religious Education*, Ed. Francis Leslie J. et al, Smyth & Helwys Publishing Co., Georgia, USA.
- Kılıç, S. (2000). *İnsan ve Varlık Yolunda Benlik İnşası*. Sadık Kılıç (Der.) *Benlik İnşası* içinde İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kınter, N. (2008). *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kısa, C. (2005). *Carl Gustav Jung'ta Din ve Bireyleşme Süreci*, İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Köse, A. (2000). "İman". *İslam Ansiklopedisi*, C. XXII. İstanbul: TDV Yayınları.
- Onay, A. (2004). *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Kula, M. N. (2002). *Deprem ve Dini Başa Çıkma*. Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1.
- Mehmedoğlu, A. U. (1990). *Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Pargament, K. I. (1997). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. New York: The Guilford Press.
- Şahin, A. (2005). *Ergenlerde Dindarlık Benlik Saygısı İlişkisi*. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19, 187-197.
- Tillich, P. (2000). *İmanın Dinamikleri* (Çev. F. Terkan ve S. Özer). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Willaime, J. P. (1995). *Sociologie Des Religions*. Paris: PUF.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*. İzmir: E. Ü. E. F. Yayınları.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. 2. Baskı, Adana: Karahan Yayınevi.
- Yıldız, M. (2006). *Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü*. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23, 87-126.
- Zuckerman, P. (2006). *Din Sosyolojisine Giriş* (Çev. İ. Çapçioğlu & H. Aydınalp). Ankara: Birleşik Kitabevi.